

B.A.L.

1288

DIN TRATATUL DE PACE CU UNGARIA.

— DATORIILE PUBLICE ALE STATULUI UNGAR. CHESTIUNEA MONETARĂ ȘI LICHIDAREA BĂNCII AUSTRO-UNG. BUNURILE ȘI PROPRIETĂȚILE STATULUI UNGAR. CHESTIUNEA DATORIILOR PARTICULARE. —

COMUNICĂRI ȘI COMENTĂRI

DE

ION I. LĂPĚDATU.

SIBIIU.

TIPARUL TIPOGRAFIEI ARHIDIECEZANE.

1920.

Lel 3·50.

1288

DIN TRATATUL DE PACE CU UNGARIA.

— DATORIILE PUBLICE ALE STATULUI UNGAR. CHESTIUNEA MONETARĂ ȘI LICHIDAREA BĂNCII AUSTRO-UNG. BUNURILE ȘI PROPRIETĂȚILE STATULUI UNGAR. CHESTIUNEA DATORIILOR PARTICULARE. —

BCU Cluj / Central University Library Cluj
COMUNICĂRI ȘI COMENTĂRI

DE

ION I. LĂPĂDATU.

SIBIIU.

TIPARUL TIPOGRAFIEI ARHIDIECEZANE.

1920.

Socotesc, că fac un lucru folositor, punând în mâna publicului cetitor câteva din părțile mai însemnate ale tratatului de pace cu Ungaria. Am ales anume chestiunile financiare, dat fiind, că acestea preocupă azi mai mult opiniunea publică și acestea sunt mai puțin cunoscute și mai puțin lămurite. Am crezut deci, că, a le face cunoscut, și a le lămurii, e prima datorință a unuia, care, interesându-se de ele, a avut puțină a le cunoaște mai curând, decât alții.

Cetitorul atent va observă fără greutate, ce mare avantaj am fi putut aveă, stat și cetățeni, dacă tratatul, în proiect, l-am fi cunoscut mai din vreme, cum s'a întâmplat aceasta în celelalte țări interesate. Multe lucruri s'ar fi putut întocmi mai cu folos pentru interesele noastre comune. Nu ne vom întrebă deci, din a cui vină suntem cei din urmă, cari am putut cunoaște tratatul cu Ungaria. Nu, căci e zadarnică orice recriminare. Să ne interesăm cel puțin de aici înainte de obligamentele neașteptat de grele, ce ni-le impune tratatul cu Ungaria și să căutăm a le rezolvii cu grije și înțelepciune.

Sibiiu, la 8 Iunie 1920.

Autorul.

Din tratatul de pace cu Ungaria.

Ne propunem să facem cunoscut și să analizăm câteva din părțile mai de căpetenie ale tratatului cu Ungaria. Incepem cu:

I.

Datoriile publice ale statului ungar.

Privitor la acestea găsim dispozițiuni amănunțite — nu însă și destul de clare — în articolele 186—188 din numitul tratat. Dispozițiunile cuprinse în aceste articole sunt, aproape întru toate, identice cu dispozițiunile corespunzătoare (art. 203—205) din tratatul dela Saint-Germain, încheiat cu Austria.

Tratatul face deosebire între datoriile publice dinainte de războiu și cele din cursul războiului. De categoria celor dintâi aparțin toate împrumuturile, contractate de guvernele ungare până la 28 Iulie 1914, iar de categoria a doua împrumuturile de războiu, contractate dela deschiderea ostilităților până la 31 Oct. 1918. Să ne ocupăm în parte de ambele aceste categorii.

1. *Daroriile dinainte de războiu* se împart — după dispozițiunile art. 186 — în două grupe: *datoriile garantate* prin afectare de căi ferate și alte averi și *datoriile fără garanții speciale*.

Cu privire la *datoriile garantate* se dispune:

a) Fiecare stat, format sau mărit din teritor austro-ungar, inclusiv Ungaria, e obligat, să ia asupra sa, aceea parte din datoriile garantate, care, după părerea Comisiunii de reparațiuni¹, revine căilor ferate și averilor afectate, ce trece cu teritorul în posesiunea respectivului stat.

b) Suma ce trece asupra singuraticilor state, cu excepția Ungariei, o stabilește Comisiunea de reparațiuni, după principiile, ce le va găsi echitabile. Suma aceasta se substrage din suma, ce singuraticile state o datoresc

¹ Comisiunea de reparațiuni, numită prin articolul 163 din tratatul cu Ungaria, și identică cu Comisiunea numită prin art. 233 din tratatul dela Versailles pentru Germania, și prin art. 179 din tratatul dela Saint-Germain pentru Austria, este organul, care îngrijește de executarea tratatelor de pace. E singură îndreptățită să interpreteze și să facă întregiri în textele tratatelor. Sediul ei este Parisul. Constă din 7 membri și anume: câte un reprezentant al marilor puteri (Statele-Unite, Anglia, Franța și Italia), un reprezentant al Belgiei, unul al Japoniei, iar pe al șaptelea îl delegă, în comun, România, Jugo-Slavia, Ceho-Slovia, Polonia și Grecia. Notăm, că la tratatul pentru Germania, al șaptelea membru îl numește numai Jugo-Slavia. La lucrările Comisiunii și la vot iau parte însă numai cinci membri și adică: reprezentanții marilor puteri totdeauna, reprezentantul Japoniei, când e vorba de pagube maritime, reprezentantul comun al celor cinci state din urmă, când e vorba de chestiuni ce privesc Austro Ungaria și Bulgaria, iar în toate celelalte cazuri participă, ca al cincilea membru, reprezentantul Belgiei.

În afară de aceasta, fiecare stat aliat și asociat, care e interesat, e în drept a-și numi un delegat, am putea zice un delegat special, care numai în acel caz poate lua parte la lucrările Comisiunii, dacă aceasta tratează și cercetează interese și cereri de ale respectivului stat; acest delegat însă nu are drept de vot.

Ungariei¹ pentru bunurile și proprietățile de stat, ce trec, cu teritorul, în proprietatea lor.

c) Fiecare stat garantează numai pentru aceea parte din datorie, care trece asupra sa. Detentorii părți de datorie, trecută asupra unui stat, nu pot ridica nici o pretensiune împotriva altor state.

d) Căile ferate și averile, ce au servit ca garanție la datoriile vechi, rămân să garanteze și datoriile noi. Când obiectele de garanție ar urmă să se împartă între două sau mai multe state, atunci pentru datoria preluată de un stat, continuă să garanteze numai partea de căi ferate și averi, ce-i revin.

e) În înțelesul art. 186 sunt a se considera ca datorii garantate și acele obligamente de plată ale guvernelor ungare, cari privesc cumpărări de căi ferate sau alte asemenea averi. Distribuirea sarcinilor, ce rezultă din aceste obligamente, o face Comisiunea de reparațiuni, în acelaș mod, ca la datoriile garantate.

f) Dacă datoria originală a fost în monedă de hârtie austro-ungară, atunci partea ce revine unui stat, se contează în moneda statului, ce a preluat datoria. La conversiune, directiva o dă cursul, cu care statul, ce a preluat datoria, a făcut primul schimb al coroanelor de hârtia austro-ungară în moneda sa

¹ În înțelesul art. 191, statele formate sau mărite din teritor austro-ungar trebuie să rescumpere — cu excepțiile, ce se vor arăta la alt loc — bunurile și proprietățile de stat ale fostelor guverne ungare, trecute, cu teritorul, în proprietatea lor. Răscumpărarea se face după evaluările fixate de Comisiunea de reparațiuni.

proprie. Baza, pe care se întâmplă schimbarea coronelor austro-ungare în moneda, în care se emit noile titluri, se face pedentă de aprobarea Comisiunii de reparațiuni. Aceasta, dacă găsește de cuviință, poate cere, ca statul, care face schimbul, să-și modifice condițiunile. O astfel de modificare însă numai în acel caz poate fi pretinsă, dacă Comisiunea de reparațiuni găsește, că valoarea monedei sau monedelor, chemate a înlocui titlurile vechi, pe timpul conversiunii, în raport de schimb cu străinătatea, e în mod simțitor inferioară valorii monedei originale.

g) Dacă datoria originală ungară a fost emisă în una sau mai multe monede străine, datoria nouă va trebui emisă în aceeași sau aceleași monede.

h) Dacă datoria originală ungară a fost emisă în monedă de aur austro-ungară, datoria nouă trebuie emisă, în sumă echivalentă, în lire sterlinge sau dolari de ai Statelor-Unite americane, după raportul legal de pond și fineță, în vigoare la 1 Ianuarie 1914.

i) În caz, când titlurile vechi stipulau explicit sau implicit alegerea unui curs fix de schimb-asupra străinătății, sau ori ce alt favor de schimb, titlurile nouă trebuie să ofere aceleași avantagii.

*

În senzul acestor dispozițiuni, România va trebui să preia o parte din datoriile garantate ale Ungariei, după împărțeala, ce o va stabili Comisiunea de reparațiuni, în raport cu

căile ferate și celelalte averi grevate, ce trec, cu teritorul, în proprietatea statului român.

În mod logic urmează, că dacă un obiect grevat, trece întreg în proprietatea statului român, atunci și datoria, ce privește acest obiect, trebuie să treacă integral asupra României. Din potrivă, dacă obiectul e așezat pe teritorul mai multor state — cazul căilor ferate — atunci Comisiunea de reparațiuni va distribuî datoria, fie pe baza speselor originale de construcție, fie pe baza venitului acelu obiect, fie, în fine, pe baza dimensiunilor lui. Se înțelege, Comisiunii de reparațiuni îi stă în putință să facă împărțeala și în alt chip, după cum va afla de bine.

Suma din datoriile garantate, ce se va prelua, se va substrahe din suma, ce România va avea să plătească în creditul Ungariei pentru bunurile și proprietățile trecute — conform art. 191 — în proprietatea statului român. Această dispozițiune e firească, căci, în caz contrar, — cum am arătat în o notă anterioară — ar urma să plătim un obiect de două ori: odată preluând sarcina lui și a doua oră plătindu-l, după evaluările Comisiunii de reparațiuni.

România rămâne în oblig numai pentru partea din datorie, trecută asupra ei, iar obiectele grevate în trecut, de pe teritorul său, urmează să garanteze și datoria nouă.

În locul datoriilor vechi, România va trebui să dea — pentru partea sa — obligațiuni, titluri noi, conform stipulațiunilor de sub pp. f.i.

Va trebui să dea valori echivalente, aceleași valute și deci aceleași avantagii, ca cele contractate original. Or, aceasta reese destul de clar din stipulațiunile de sub pp. g, h și i.

E mai puțin clar și reclamă lămuriri cazul de sub f). Faptul, că aici se spune, între altele, că, la conversiune, directiva o da cursul, cu care statul, ce preia datoria, a făcut primul schimb al coroanelor de hârtie austro-ungare în moneda sa proprie, îndreptățește pe mulți a crede, că, la noi, acest curs nu poate fi decât raportul de 2:1, adică un leu pentru două coroane. Se înțelege, acesta numai pentru acele părți din datorie, care original au fost contractate în moneda de hârtie austro ungară și cari, după cât ne amintim, au fost convertite. Poate să mai existe astfel de titluri în datoria comună a fostei monarhii.

Cei mai mulți interpretează, că cursul acesta se poate aplica și la efectele emise în coroane și nu numai la cele emise în moneda de hârtie austro-ungară.

Noi observăm, că monedă de hârtie a fost înainte de a se introduce sistemul monetar de coroane. Atunci însă a trecut la valuta de aur și astfel despre valorile de coroane dinainte de războiu, nu se poate spune, că sunt monede de hârtie.

E îngrijitor însă, că în sensul acestei stipulațiuni, Comisiunea de reparațiuni își rezervă dreptul să intervină și să ceară modificarea condițiunilor de conversiune, în cazul când ar afla, că valoarea monedei, ce substituie titlul vechiu, pe

timpul conversiunii, în raport de schimb cu străinătatea, e în mod simțitor inferioară valorii monedei originale.

Cei mai optimiști găsesc, că aceasta dispozițiune nu poate altera dreptul de a face conversiunea pe cursul de 2 : 1. Ei zic, și față de raporturile de schimb cu străinătatea, valoarea leului e superioară valorii coroanelor austro-ungară.

Noi suntem mai pesimiști și abia credem că Comisiunea de reparațiuni va admite această interpretare.

Nu credem să o admită, căci ar fi în contradicție cu idea fundamentală ce rezultă din stipulațiunile pe sub pp. *g-i* și după cari conversiunea are să se facă în valute echivalente cu raporturile de valori dinainte de războiu.

Nu credem mai departe, și pentru motivul, că aceste datorii sunt contractate aproape numai în străinătate și astfel e greu de închipuit că, Comisiunea de reparațiuni să admită o asemenea conversiune care ar păgubi în special pe creditorii, cetățeni ai marilor puteri. Poate tocmai din acest motiv se vorbește în stipulațiunea din chestiune de «valoare monedei originale» și nu se vorbește apriat — cum interpretează cei mai optimiști — de valoarea actuală — în raport cu străinătatea — a coroanelor austro-ungare.

Această îngrijorare e împărtășită, de altfel, și de guvernul austriac, care, în răspunsul dat la condițiunile tratatului cu Austria, zice

între altele: «La finea alineatului al patrulea¹ se împuțernicește Comisiunea de reparațiuni să poată dispune, în anumite condițiuni, lăsate la arbitrul ei, să se modifice baza de conversiune în titluri noi a titlurilor vechi, emise în monedă de hârtie austro-ungară. Nu ne putem da seamă de sacrificiile, ce ar urma pentru noi, căci nu știm după ce curs față de străinătate, se va calculă valoarea monedei primitive. Se pot închipui mai multe metode, din care, aplicându-se una sau alta, ar putea grevă în mod simțitor Austria și pe celelalte state interesate. Este inadmisibil, ca Austria să aibă a suferi deprețierea întrânsecă a valutei sale, deprețiere cauzată în prima linie prin distrugerea monarhiei și condițiunile grele de pace și care — după principiile dreptului internațional — ar avea să fie suportată de creditor, fără a-i da dreptul să fie recompensat prin augmentarea valorii nominale a datoriei. În urmare suntem de părere, că o asemenea modificare în nici un caz nu e justificată, și astfel propunem suprimarea pasagiului, ce se începe cu cuvintele «baza de conversiune» și se termină cu «a monedei primitive».

Din acestea rezultă, că stipulațiunea din chestiune — contrar celor așteptate — poate da naștere la o interpretațiune, care să aibă de urmare o urcare în valoarea nominală a titlurilor de convertit.

*

¹ E vorba de pasagiul al patrulea din art. 203 al tratatului de pace dela Saint-Germain, identic întru toate cu p. f), citat de noi.

După un raport al guvernului austriac către Conferența de pace rezultă, că datoriile publice ale Ungariei dinainte de războiu ating cifra de 7980 milioane coroane. Nu am putut afla în mod exact până azi, cât din această sumă aparține datoriei garantate.¹ În nici un caz nu poate să fie mult. Dimpotrivă, e posibil să se reducă la o sumă minimală. E drept, că la începutul erei dualiste, guvernele ungare au contractat o mulțime de împrumuturi pentru căi ferate și alte investiții. Acestea, probabil, erau garantate cu obiectele pentru scopul cărora au fost contractate. Dar cele mai multe din aceste datorii au fost ulterior convertite în cele trei tipuri de rente mai răspândite și anume: în renta de aur de 4%, în renta de coroane de 4% și în renta de investiții de 3½%. Pentru aceste tipuri de rente nu știm să se fi dat garanții speciale, deși parte însemnată din capitalurile lor s'au folosit pentru căile ferate. Vor fi însă și împrumuturi luate pentru scopuri speciale, cari pot fi garantate, de ex.: împrumutul amortizabil în aur de 3% pentru regularea Porților de fier, împrumutul pentru răscumpărarea liniei ferate Arad—Timișoara, etc. Toate acestea se vor cunoaște precis la lichidare.

*

¹ Datoria publică austriacă dinainte de războiu, fără datoria Bosniei și Herțegovinei, face — după declarațiile guvernului austriac — 11,340 milioane coroane. Din această sumă datoria garantată atinge cifra de cca 2,500 milioane. Împărțită după normele arătate, asupra Austriei de azi ar rămânea cam 800 milioane.

Cu privire la *datoriile negarantate* se dispune :

a) Fiecare stat, format sau mărit din teritor austro-ungar, inclusiv Ungaria, e obligat a lua asupra sa o parte din datoria ungară negarantată și reprezentată prin titluri (rente, obligațiuni, bonuri, etc.) Impărțirea se face pe baza mediei venitului financiar al anilor 1911—1913 și anume după raportul, în care stau anumite venituri financiare ale teritoriilor deslipite față de venitul financiar ale aceluiași venituri din întregul fost teritor ungar. Ca bază de împărțire se iau acele venituri, cari, după părerea Comisiunii de reparațiuni, sunt mai potrivite pentru a arăta un raport just și echitabil. Veniturile Bosniei și Herțegovinei nu se iau în seamă.

b) Pentru datoriile dinainte de războiu, care nu sunt reprezentate prin titluri, adică n'au fost contractate prin emisiuni de rente, obligațiuni, bonuri, etc., rămâne responsabil singur guvernul ungulesc.

c) Dispozițiunile din cele precedente nu se vor aplică la titlurile depuse, de guvernele ungare, ca garanție la Banca Austro-Ungară pentru acoperirea emisiunilor de bilete de bancă.¹

d) In curs de trei luni dela punerea în vigoare a tratatului, statele, cari preiau părți din datoria ungară negarantată și reprezentată în titluri, sunt obligate — încât n'au făcut-o

¹ Sensul acestei stipulațiuni se va arăta mai pe larg la cap. II. *Chestiunea monetară și lichidarea Băncii Austro-Ungare.*

dejă — să cheme la stampilare titlurile de această categorie, care se găsesc pe teritoriul lor. Despre numerii titlurilor stampilate se vor pregăti tablouri, cari împreună cu celelalte acte relativ la stampilare, se vor remite Comisiunii de reparațiuni.

e) Detentorii titlurilor, ce se găsesc pe teritoriul statelor obligate să le stampileze, dela ziua punerii în vigoare a tratatului, sunt și rămân creditorii statului respectiv până la valvarea titlurilor lor și nu pot ridica nici o pretențiune împotriva altui stat.

f) Dacă la stampilare se constată, că suma titlurilor vreunei emisiuni din datoria ungară negarantată, găsită pe teritoriul vreunui stat, e mai mică decât partea impusă de Comisiunea de reparațiuni aceluia stat din acea emisiune, statul respectiv este obligat să dea Comisiunii, pentru diferență, titluri noi. Comisiunea de reparațiuni va stabili forma acestor titluri noi și mărimea cuponilor. Aceste titluri noi, ce privește dobânda și amortismentul, trebuie să ofere aceleași drepturi, ca titlurile vechi, pe cari le înlocuiesc. Alte semne distincte se vor stabili cu aprobarea Comisiunii de reparațiuni.

g) Conversiunea în titlurile noi pentru datoria ungară negarantată se face după aceleași norme ca cele arătate la datoria garantată sub pp. f—i).

h) Dacă la stampilare se constată, că suma titlurilor vreunei emisiuni, găsită pe teritoriul unui stat, e mai mare ca cea impusă de Comisiunea de reparațiuni, statul respectiv va primi

dela Comisiune diferența în titluri noi, emise în sensul p. f) de mai sus.

i) Detentorii titlurilor, cari se găsesc în afară de teritoriile statelor formate sau mărite din Monarhia austro-ungară, înțelegându-se între acestea și Ungaria, deci, cari se găsesc în străinătate, au a-și remite titlurile Comisiunii de reparațiuni, prin intermedierea guvernelor lor. Comisiunea de reparațiuni le va da certificate, care vor îndreptăți la partea proporțională a titlurilor noi, emise în sensul p. f) din cele precedente. Distribuirea din singuraticile emisiuni se va face, după raportul, în care stau titlurile remise Comisiunii de reparațiuni, față de suma întreagă a emisiunii vechi. Dacă comisiunea de reparațiuni află de bine, poate să încheie o convenție cu detentorii titlurilor noi, ca statele debitoare să facă emisiuni unificate.

j) Statul, obligat pentru vre-un titlu de al fostului guvern ungar, ia asupra sa și cupoanele acestui titlu și ratele de amortiment, devenite scădente după punerea în vigoare a tratatului, dar remase nerambursate.

k) În datoria ungară negarantată are a se cuprinde și aceea parte din datoria austriacă (datoria comună), pentru care, în sensul convențiunii din 30 Decembrie 1907, garantează guvernul regatului ungar. Pentru această parte de datorie, statele debitoare, vor remite titluri noi Comisiunii de reparațiuni, care va stabili și textul lor. După puțină textul va fi identic cu textul titlurilor vechi austriace.

Din cele precedente rezultă, că României i se impune prin Comisiunea de reparațiuni o parte din datoria ungară negarantată și reprezentată prin titluri, datorie în care are a se cuprinde și cvota-parte a Ungariei din datoria comună a fostei monarhii Austro-Ungare.¹ Socoteala de împărțire se va face pe baza raportului, în care vor sta anumite venituri financiare, fixate de Comisiunea de reparațiuni, de pe anii 1911—1913 ale teritorului nostru de dincoace de Carpați, față de aceleași venituri financiare, din aceași ani, ale fostului regat ungar. România e obligată, ca în termen de trei luni dela punerea în vigoare a tratatului, să cheme la stampilare titlurile datoriei ungare negarantate, ce se găsesc pe teritoriul său, comunicând Comisiunii de reparațiuni, numerii titlurilor stampilate și actele privitoare la stampilare. Rezultatul stampilării va arăta, dacă sunt mai multe sau mai puține titluri, decât cvota-parte impusă și amăsurat acestui rezultat, România va emite respective va primi titluri noi pentru diferența în minus sau în plus.

Titlurile stampilate pe teritoriul român, vor trebui substituie cu titluri noi, cu aceleași drepturi și favoruri, ca titlurile vechi. Ce privește valuta noilor titluri, se va purcede întocmai, ca la titlurile datoriei garantate. Deci și cu

¹ Sub «datorie comună» se înțelege datoria Austriei dinaintea de dualism. Juridicește pentru această datorie e responsabilă față de creditori numai Austria. Dela dualism, 1867 și până la Convenția din 1907, Ungaria a participat numai la plățile dobânzilor. În urma convențiunii s'a angajat și la capital. Intreagă datorie ungară dinaintea de războiu cu partea din datoria comună face 8413 milioane.

privire la acestea, va trebui clarificată stipulațiunea relativ la înlocuirea titlurilor vechi în moneda de hârtie austro-ungară, titluri de care noi nu știm să se găsească.

În fine România e obligată a plăti numai acele cupoane și rate de amortisment din partea sa de datorie, care, după punerea în vigoare a tratatului, devin scadente, dar au rămas neplătite. Urmează, ca pentru cupoanele și ratele de amortisment, scăzute până la punerea în vigoare a tratatului și remase neplătite, e responsabilă Ungaria.¹

Am arătat mai sus, care este datoria ungară dinainte de războiu. Cea mai mare parte din această sumă o formează datoria negarantată. Sunt, în majoritate, împrumuturi de rente și împrumuturi amortizabile din ultimile trei decenii. Împrumuturile vechi au fost resplătite și convertite cu deosebire din prilejul trecerii la valuta de aur. După unele date statistice, ce posedem, cam $\frac{3}{4}$ părți ale datoriei ungare dinainte de războiu constau din titluri de rente de aur de 4%, și de coroane de 4%, și de $3\frac{1}{2}\%$.² Restul sunt diferite împrumuturi amortizabile.

Terminând expunerea noastră relativ la datoriile dinainte de războiu, remarcăm, că pe când în categoria datoriilor garantate au a se

¹ În ce monedă și după ce curs au a se plăti aceste cupoane, se va vedea la capitolul: *IV Chestiunea datoriilor particulare.*

² În 1910 era emis: rentă de aur 1156 milioane, rentă de cor. de 4% 2873 milioane, iar de $3\frac{1}{2}\%$ numai cca 55 milioane. Emisiunile s'au continuat.

consideră și obligamentele de plată ale guvernelor ungare, luate în scop de investiții, pe atunci în categoria datoriiilor negarantate se admit numai împrumuturile reprezentate prin titluri. Pentru orice alte obligamente și împrumuturi tratatul stabilește responsabilitatea exclusiv asupra Ungariei. În fine observăm, că pe când datoriiile garantate se pot subtrage necondiționat din suma bunurilor și proprietăților trecute, cu teritorul, în proprietatea statului nostru, pe atunci din datoriiile negarantate se admite a se subtrage — cum vom vedea mai târziu — numai partea fixată de Comisiunea de reparațiuni.

*

2. *Datoriile de războiu*, sunt tratate în art. 188. Dispozițiunile esențiale sunt:

a) În curs de două luni dela punerea în vigoare a tratatului, statele formate sau mărite din teritor austro-ungar, inclusiv Ungaria, sunt îndatorate — încât n'au făcut-o deja, — să cheme la stampilare titlurile împrumuturilor de războiu de pe teritorul lor. Titlurile astfel stampilate se retrag din circulațiune și se înlocuiesc cu certificate. Titlurile retrase, împreună cu un tablou al numerilor lor și cu toate actele relativ la schimbare se remit Comisiunii de reparațiuni.

b) Stampilarea și schimbarea titlurilor cu certificate, nu însemnează pentru statele respective, că ele ar lua sau ar recunoaște pentru dânsese vre-un obligament, firește întru cât statele însăși nu ar da în mod explicit această

însemnătate operațiunilor lor de stampilare și schimbare.

c) Statelor numite, cu excepția Ungariei, nu le revine nici o sarcină în urma datoriilor de războiu ale guvernelor ungare, ori unde s'ar găsi titlurile acestor datorii. Dar nici guvernele și nici cetățeni acestor state nu pot ridica nici o pretensiune, în nici un caz, pentru titlurile din posesiunea lor, nici împotriva altor state și nici împotriva Ungariei.

d) Pentru partea din datoriile de războiu, ce se află, înainte de semnarea tratatului, în posesiunea guvernelor și cetățenilor statelor, ce nu s'au împărțit de teritor austro-ungar, rămâne responsabil numai guvernul unguresc. Celelalte state amintite, în nici un caz nu sunt responsabile pentru această parte din datoria de războiu.

e) Dispozițiunile precedente nu se aplică la titlurile, ce guvernul ungar ar fi depus la Banca Austro-Ungară, ca acoperire pentru emisiunile de bilete de bancă.

f) Pentru împrumuturile luate în cursul războiului de guvernele ungare și cari nu sunt reprezentate în titluri (rente, obligațiuni, bonuri etc.) rămâne responsabil exclusiv guvernul unguresc.

*

Singura îndatorire, impusă României cu privire la datoria de războiu ungară este, că, în două luni dela punerea în vigoare a tratatului, să cheme la stampilare titlurile acestei datorii, aflătoare pe teritorul său și să le re-

tragă din circulațiune, schimbându-le contra unor certificate, ce le va da detentorilor. Nu i se impune nici un obligament material de rambursare sau convertire, ca la datoriile dinainte de războiu. Se lasă deci în libera apreciere a statului român chestiunea, dacă despăgubește sau nu pe cetățenii săi, detentori de astfel de titluri.

E de însemnat însă, că în înțelesul p. c.) nici statul, nici cetățenii români, nu vor putea ridica nici o pretensiune, pentru titlurile lor, nici față de alte state și nici față de Ungaria. Va să zică, cetățeanul român, dacă e să primească vre-o despăgubire pentru titlurile sale, aceasta ar putea-o primi numai dela statul român și numai în cazul, când acesta s'ar decide să dea, peste tot, despăgubiri.

Pentru titlurile de datorii de războiu din străinătate rămâne în obligeo numai Ungaria. Deasemenea și întocmai ca la datoriile negarantate dinainte de războiu, Ungaria rămâne singură responsabilă pentru împrumuturile contractate, în cursul războiului, direct, fără emisiuni de titluri (rente, obligațiuni, bonuri etc.). În sfârșit, cu privire la titlurile depuse ca garanție la Banca Austro-Ungară pentru emisiunile ei, rămâne responsabilă tot numai Ungaria. Aceeaș dispozițiune deci, ca la datoriile dinainte de războiu.

După rapoartele guvernului austriac, adreseate Conferinței de pace, datoriile de războiu ungare fac cu 31 Oct. 1918, suma de Cor. 33,091,479,768 și anume:

prin subscripțiune publică	Cor.	15,667,835,830.—
la Banca Austro-Ungară	„	10,168,189,092.—
diverse împrumuturi	„	7,255,472,846.—
Total Cor.		33,091,497,768.—

Tratatul se ocupă numai de categoria celor în suma de Cor. 15,667,835,830.—, căci numai acestea rezultă din subscripțiune publică și sunt reprezentate prin titluri. Pentru suma de Cor. 10,168,189,092.— sunt dispozițiuni speciale în legătură cu Banca Austro-Ungară, dispozițiuni de care ne vom ocupa mai târziu. Iar suma ultimă de Cor. 7,255,472,846.—, conform stipulațiunilor arătate, rămâne în sarcina Ungariei.

Intrebarea este, cât se găsește pe teritorul nostru din suma reprezentată prin titluri? Răspuns pozitiv nu se poate da. Aceasta se va ști numai la stampilarea ordonată prin tratatul de pace. După aprețierile noastre, deși primim cam a treia parte din teritorul fostei Ungarii, titlurile, ce se vor găsi la noi, vor rămâne mult sub acest raport. Subscripțiunile cele mari s'au făcut în centrele comerciale și industriale: Budapesta, Pojon, Segedin, Debrețin, etc. Apoi sume mari de titluri din toate părțile monarhiei fuseseră depozitate la Viena și Budapesta. Din aceste motive, guvernul austriac susține că, din datoria de războiu a Austriei de 35 miliarde, reprezentată prin titluri, pe teritorul ei, cam a treia parte din teritorul vechiu, s'ar găsi 25 miliarde, adică cam 70%. Admițând aceeaș proporție în măsură mai redusă și pentru Ungaria, care deasemenea e diminuată la

$\frac{1}{3}$ din teritorul vechiu, ar urmà să se găsească acolo 8—9 miliarde. Dar chiar dacă ar fi mai puțin, totuș proporția va fi în favorul teritorului nostru.

Nu trebuie să uităm, că, pe teritorul Ungariei, se vor găsi mulțime de titluri, cari formează proprietatea cetățenilor noștri, însă sunt depozitate la băncile din acel teritor. Ce se va întâmpla cu acestea? În sensul dispozițiilor din tratat, Ungaria e îndatorată să le schimbe cu certificate, dar nu e obligată să le ramburseze, să dea despăgubiri. În cazul când deci Ungaria ar refuză despăgubiri pentru aceste titluri, proprietarii lor — în înțelesul p. c) din cele precedente — nu pot pretinde nimic dela guvernul unguresc. Chestiunea detentorilor altorfel de titluri rămâne a fi tratată și rezolvită de guvernul nostru. Și noi, deși tratatul nu impune nici un obligament, nu putem crede, că chestiunea titlurilor ungare de războiu din proprietatea cetățenilor noștri, va putea fi rezolvită altcum, decât prin acordarea unei despăgubiri echitabile. Simpla lor anulare, de care s'a vorbit uneori, mărturisim, nu ni-o putem închipui. Guvernul, care va adună, din prilejul stampilării, datele necesare, va putea ști esact, de ce sumă e vorba și cine sunt categoriile de detentori și astfel va avea toate condițiunile, spre a da chestiunii rezolvirea cea mai justă și mai echitabilă.

II.

Chestiunea monetară și lichidarea Băncii Austro-Ungare.

Dispozițiunile privitoare la chestiunea monetară și lichidarea Băncii Austro-Ungare se cuprind în cele 15 puncte ale art. 189 și în anexa acestuia din tratatul de pace cu Ungaria.

Punctele 1—5 și anexa tratează despre *nostrificarea biletelor* Băncii Austro-Ungare și *rambursarea* lor prin o altă monedă legală. Punctele 6—7 tratează *lichidarea formală* a Băncii Austro-Ungare, punctele 8—14 *lichidarea materială*, iar punctul ultim, al 15-lea, conține dispozițiuni pentru cazul când ar întârziă semnarea tratatului.

Cu privire la *nostrificare și rambursare* se dispune:

1. În două luni dela punerea în vigoare a tratatului cu Austria, Statele formate sau mărite din dismembrarea monarhiei, înțelegându-se între acestea și Austria și Ungaria, sunt obligate — încât n'au făcut-o deja — să stampileze, cu un timbru special, biletele Băncii Austro-Ungare, deținute pe teritoriile lor.

2. În termen de 12 luni dela punerea în vigoare a tratatului cu Austria, statele numite sunt obligate să ramburseze, în moneda lor proprie sau în o monedă nouă și în condițiuni,

a căror determinare le aparține, toate biletele stampilate, în sensul dispozițiilor de mai sus.

3. Guvernele statelor, cari au făcut deja conversiunea biletelor Băncii Austro-Ungare, fie prin stampilare, fie prin emisiune de bilete proprii sau noi, și cari, din acest prilej, au retras, în total sau în parte, din circulațiune aceste bilete, fără a le stampila, sunt îndatorate, ca biletele astfel retrase sau să le stampileze, sau să le pună la dispozițiunea Comisiunii de reparațiuni.

4. În termen de 14 luni dela punerea în vigoare a tratatului cu Austria, guvernele cari au rambursat biletele Băncii Austro-Ungare în moneda lor proprie sau în monede noi, sunt obligate să remită Comisiunii de reparațiuni biletele schimbate, ori sunt stampilate, ori nu. Guvernele sunt obligate a remite Comisiunii de reparațiuni și toate actele privitoare la modul și suma conversiunii.

5. Comisiunea de reparațiuni, după ce a examinat actele conversiunii, liberează guvernelor numite certificate despre suma totală, distingând biletele convertite:

a) în limitele vechii monarhii, așa cum se găseă ea constituită la 28 Iulie 1914 și

b) ori unde, în alte locuri.

Cu aceste certificate, proprietarii lor își pot valida, înaintea comisarilor de lichidare drepturile, cari revin biletelor astfel convertite, la distribuirea averii active a băncii.

După terminarea lichidării, Comisiunea de reparațiuni, anulează biletele remise ei.

Ce se atinge de *lichidarea formală*, tratatul dispune:

6. Operațiunile de lichidare ale Băncii Austro-Ungare, se încep a doua zi după semnarea tratatului cu Austria.

7. Lichidarea se îndeplinește prin comisari, numiți de Comisiunea pe reparațiuni. La lichidare, comisarii trebuie să observe statutele și, în general, normele de afaceri în vigoare, fără ca prin acestea să se altereze dispozițiunile prezente. În caz de divergențe de păreri asupra modului de interpretare a dispozițiunilor, cuprinse în articolele și anexele din chestiune, ale tratatului, sau a normelor de lichidare, cuprinse în statutele băncii, diferendul va fi supus Comisiunii de reparațiuni sau unui arbitriu, numit de dânsa. Decisiunea ce se va da, e fără apel.

Trecând la *lichidarea materială*, tratatul conține următoarele dispozițiuni de cea mai mare însemnătate:

8. Biletele emise după 27 Octomvrie 1918, vor avea ca unică garanție numai titlurile depuse, ca acoperire, de guvernele austriace și ungare, din trecut și din prezent. Detentorii astorfel de bilete n'au nici un drept la celalalt activ al băncii.

9. Detentorii biletelor emise până inclusiv 27 Oct. 1918, încât aceste bilete satisfac dispozițiunilor prezente, privitoare la participare la lichidare, au drepturi egale la întreaga avere activă a băncii, dar numai dacă sunt prezentate prin guvernul țării, în care au fost deți-

nute. Titlurile depuse de guvernele austriace și ungare, din trecut sau din prezent, ca acoperire pentru diversele emisiuni, nu sunt considerate, ca făcând parte din această avere activă.

10. Se vor anula titlurile depuse de cele două guverne (austriac și ungar), ca acoperire a biletelor emise până inclusiv 27 Oct. 1918, încât se referă la astfel de bilete, cari au fost convertite în teritoriile, ce constituiau monarhia după starea ei din 28 Iulie 1914, prin statele formate sau mărite din teritoriu austro-ungar, înțelegându-se între acestea și Austria și Ungaria actuală.

11. Titlurile depuse de cele două guverne pentru acoperirea biletelor emise până la 27 Oct. 1918, și rămase neanulate în sensul punctului precedent, rămân să garanteze, până la o anumită sumă, biletele din aceleași emisiuni, cari la 15 Iunie 1919, se găseau deținute în alte teritorii decât ale fostei monarhii austro-ungare. Acei aparțin, cu excepțiunea oricăror alte bilete:

a) biletele aflate de statele succesoare pe acele teritorii ale lor, cari nu au aparținut fostei monarhii și cari bilete au fost remise Comisiunii de reparațiuni, în sensul p. 4 din cele precedente, și

b) biletele adunate în alte state și prezentate comisarilor de lichidare ai băncii.

12. Detentorii de orice alte bilete, emise până inclusiv la 27 Oct. 1918, n'au nici un drept nici la titlurile depuse ca acoperire de

guvernele austriace sau ungare, din trecut sau din prezent, și peste tot nici la averea activă a băncii. Titlurile, cari nu se vor fi nimicite sau nu se vor fi valorat în sensul pp. 10 și 11 de mai sus, se vor anula.

13. Austria și Ungaria actuală rămân singure responsabile, cu părțile lor și cu excepția oricărei altei țări, pentru titlurile depuse ca acoperire la bancă de guvernele austriace și ungare din trecut și de acum, încât aceste titluri nu au fost anulate respective nimicite.¹

14. Detentorii de bilete de ale Băncii Austro-Ungare, pentru pagubele ce i-ar ajunge, din lichidarea băncii, nu pot ridica nici o pretențiune, nici față de guvernele Austriei și Ungariei actuale și nici față de orice alte guverne.

In fine, ce privește o eventuală semnare întârziată a tratatului, se prevede:

15. Pentru cazul, când aplicarea acestui tratat ar întâmpina greutăți din cauza termenului de semnare, Comisiunea de reparațiuni e îndreptățită să modifice termenile stabilite în tratat.

*

Să analizăm dispozițiunile din cele precedente.

Constatăm înainte de toate, că executarea acestor dispozițiuni se face pendentă, ca ter-

¹ Am văzut la capitolul: *I. Datoriile publice ale statului ungar*, că titlurile datorii negarantate și a celei de războiu, depuse ca garanție pentru emisiuni de bancnote la Banca Austro-Ungară, nu se cuprind în masa datoriiilor de repartizat între diferitele state. Motivul este, că pentru aceste titluri e responsabilă numai Ungaria.

men, dela punerea în vigoare a tratatului cu Austria, și nu a celui cu Ungaria. E explicabil. Conferența de pace nu a voit, ca, din cauza unei eventuale întâzieri a semnării și aplicării tratatului cu Ungaria, să se amâne prea mult rezolvirea chestiunii monetare a fostei monarhii și lichidarea Băncii Austro-Ungare, instituțiune comună fostelor state dualiste.

În înțelesul dispozițiilor citate, România e obligată să retragă și să ramburseze, în moneda sa națională, toate biletele Băncii Austro-Ungare, cari se găsesc pe teritoriul său întreg, deci nu numai cele ce se găsesc în teritoriile luate din fosta monarhie, ci și pe cele ce se găsesc în vechiul regat și în Basarabia. Asupra cursului, cu care se vor rambursa aceste bilete nu se impune nici un obligament fix, ci se spune numai, că rambursarea trebuie să o facă în condițiuni, a căror determinare îi aparține. Urmează deci, că cursul și-l va stabili singură. Biletele rambursate, atât cele stampilate, cât și cele nestampilate, se remit Comisiunii de reparațiuni, împreună cu toate documentele referitoare la modul și suma conversiunii.

La rambursare trebuie să se facă strictă deosebire între biletele, cari se vor retrage din teritoriile ce au aparținut monarhiei, adică din Bucovina, Transilvania, Banat etc. și între cele ce se vor retrage din restul teritoriilor, adică din vechiul regat și Basarabia. Această deosebire trebuie să se facă nu numai că o impune dispozițiunea de sub p. 5., ci și pentru că — după cum am putut vedea și cum vom explica

mai jos, — este o mare diferență, în ce privește acoperirea și garanția biletelor, ce se vor retrage de pe teritoriile aparținute fostei monarhii și cele de pe celelalte teritorii.

Tratatul face deosebire între biletele emise până la 27 Oct. 1918 și cele emise după aceasta dată. De ce această deosebire? Ziua de 27 Oct. 1918 însemnează datul memorabil, la care s'a prăbușit monarhia prin revoluție, împărțindu-se în state diferite. Pentru emisiunile urmate după prăbușirea monarhiei, — în sensul pp 8 și 13 — rămân ca garanție exclusiv titlurile depuse, ca acoperire, de guvernele austriace și ungare, singure responsabile pentru aceste titluri. Din potrivă, biletele emise până la revoluție, până la 27 Oct. 1918 — în sensul p. 9 — pot participa numai la averea activă a băncii, ce va rezulta după lichidare, avere, la care nu aparțin titlurile ce garantează emisiunile posterioare revoluției. Prin urmare, pentru emisiunile până la revoluție, Conferența nu face responsabile numai pe Austria și Ungaria, ci sarcina o aruncă asupra tuturor statelor, formate sau mărite din fosta monarhie.

Dar tratatul mai face o deosebire esențială. Biletele emisiunilor anterioare revoluției, bilete, cari la 15 Iunie 1919 se găseau în teritoriile, ce nu au aparținut fostei monarhii, pe lângă că iau parte, în proporție egală, la activul băncii, mai au ca acoperire — în ordinea stabilită în p. 11 — și titlurile celor două guverne, rămase neanulate, în sensul p. 10.

Iată motivele pentru care spunem, că la rambursare trebuie să se facă o strictă deo-

sebite între biletele, ce România le va retrage de pe fostele teritorii austro-ungare și între cele de pe celelalte teritorii ale sale. În tot cazul, biletele cu responsabilitatea guvernelor austriac și unguresc, dacă statele lor rămân solvabile, au o acoperire mai bună, decât cea ce va rezultă din activul băncii.

Resumând rezultă, că pentru biletele emisiunilor posterioare revoluției — ori unde s'ar găsi ele în cuprinsul țării noastre — sunt responsabile Austria și Ungaria cu titlurile depuse la Banca Austro-Ungară, titluri pentru cari trebuie să ia toată garanția. Biletele emisiunilor anterioare revoluției, ce se vor găsi în fostele teritorii austro-ungare (Bucovina, Transilvania etc.) iau parte numai la activul băncii. Aceleași bilete, dar cari la 15 Iunie 1919 s'au găsit în vechiul regat și Basarabia, pe lângă că iau parte la activul băncii, mai au ca garanție și titlurile depuse ca acoperire de fostele sau actualele guverne austriace și ungare.

Prin aceste dispozițiuni, Conferența de pace a voit să stabilească răspunderea popoarelor fostei monarhii în chestiunea monetară a Austro-Ungariei numai până la ziua prăbușirii ei și, în prima linie, numai pentru biletele ce se găsesc pe teritoriile acestei foste monarhii. Pentru biletele anterioare revoluției, dar cari la 15 Iunie 1919 erau afară de granițele teritoriilor fostei monarhii, cum și, peste tot, pentru biletele posterioare revoluției, responsabilitatea cade asupra Austriei și Ungariei de azi.

Intențiunea Conferenței de pace e logică și cuminte. Va fi însă greu de executat, pe deoparte fiindcă numai la biletele de 10,000 cor. se poate stabili în mod neîndoios, că provin din emisiuni posterioare revoluției, pe de altă parte e aproape imposibil a se statori, cari din biletele dinainte de revoluțiune se aflau, la 15 Iunie 1919, în afară de granițele fostei monarhii. Aici e cazul — provăzut în p. 7 — de a se da o interpretare și o întregire a dispozițiilor, dar astfel încât intențiunile Conferenței de pace să se poată traduce în faptă.

Lichidarea Băncii Austro-Ungare ar fi trebuit să se înceapă — în sensul p. 6 — a doua zi după semnarea tratatului cu Austria, ceea ce însă, cât știm, nu s'a întâmplat încă. Dimpotrivă, privilegiul băncii, care expirase la 31 Dec. 1919, a fost prolongit pe termen nehotărât și banca continuă operațiunile sale financiare.¹ Lichidarea e a se face prin comisari speciali, pe cari are a-i numi Comisiunea de reparațiuni. Intre comisari, desigur, își vor avea reprezentanți toate statele interesate la lichidarea monetară a Austro-Ungariei.

Ca să putem aprecia aceasta lichidare din punct de vedere practic, trebuie să se știe, că situația penibilă, în care a ajuns sistemul monetar austro-ungar, are a se atribui în prima

¹ Dela 1 Ianuar 1920, Banca Austro-Ungară a încetat de a mai emite bilete austro-ungare. Emisiunile ce le-a făcut de atunci încoace sunt emisiuni speciale și cari privesc numai pe Austria respective pe Ungaria. Până la 31 Dec. 1919 emisiunea Băncii austro-ungare a atins cifra de 44,914,268,707 cor.

linie faptului, că cele două guverne dualiste, au abuzat de banca lor de emisiune, forțându-o să le pună la dispoziție, pentru scopurile războiului, împrumuturi neobicinuit de mari, pe cari banca, neputându-le plăti în alt mod, a fost nevoită să-și pună în funcțiune presa sa de bancnote, urcându-și emisiunea la cifre fantastice.

La 31 Oct. 1918, deci în zilele când s'a prăbușit monarhia, Banca Austro-Ungară avea un activ de 39 miliarde 792 milioane, din care datoria celor două guverne făcea 35 miliarde 587 milioane.¹ Din un activ de aproape 40 miliarde mai bine $7/8$ părți era datoria Austriei și Ungariei. Dela 31 Oct. 1918 și până la 15 Iulie 1919, timp de 8 luni și jumătate, activul băncii a crescut cu 13 miliarde și 900 milioane,² prin alte împrumuturi, luate de cele două guverne. Astfel s'au luat 2 miliarde prin guvernul austriac a lui Lammasch, 3·9 miliarde prin guvernul unguresc, 4 miliarde, în bonuri de casă, prin ambele guverne, în proporția quotei de 63 la 37, iar 4 miliarde provin din împrumuturi pe gaj.

Circulația de bancnote, în acest restimp, a crescut dela 31 miliarde la 483 milioane la 41 miliarde 378 milioane.

Pentru datoriile, pe cari cele două guverne le-au făcut la Banca Austro-Ungară, au dat, ca

¹ Austria avea 25 miliarde 419 milioane, iar Ungaria avea 10 miliarde 168 milioane.

² La 31 Decem. 1919 activul întreg era 60,768,871,648 cor.

garanție, după cum rezultă din rapoartele guvernului austriac către Conferența de pace:

1. Obligațiuni de stat;
2. Simple polițe sau cambii; și
3. Bonuri de tezaur.

Desigur, că punctul cel mai dificil la lichidarea Băncii Austro-Ungare rezidă în replătirea datoriilor celor două guverne. Indată ce aceste datorii sunt replătite, lichidarea băncii intră în un făgaș normal, restul pretensiunilor sale fiind întemeiat pe garanții reale, va da ca rezultat acel activ, asupra căruia se vor împărți cei în drept. Așa fiind, preocupățiunea de căpetenie a Conferenței de pace a fost, să stabilească modalitățile, după cari banca să-și poată încassă avansurile date celor două guverne. În tratat nu se spune nicăiri aceasta, însă rezultă în mod neîndoios din dispozițiunile citate.

Conferența de pace a mai urmărit însă și un alt scop, pe care l-am putut întrevedeă din cele precedente. A luat astfel de dispozițiuni, încât pentru datoriile făcute de cele două guverne, la Banca Austro-Ungară, până la ziua prăbușirii monarhiei, a stabilit responsabilitatea tuturor statelor, formate sau mărite din teritor austro-ungar. Dimpotrivă, pentru datoriile făcute de cele două guverne după desmembrarea monarhiei, a stabilit responsabilitatea exclusiv asupra Austriei și Ungariei de azi. Or, aceasta rezultă clar din dispozițiunile, cari fac deosebire între acoperirea și garanția biletelor emise înainte și după 27 Oct. 1918, cum și între biletele deținute pe fostele teritorii ale monarhiei

și între cele ce la 15 Iunie 1919 se găseau afară de aceste teritorii.

E regretabil însă, că — cum am arătat deja — aceste juste intențiuni, în sensul actualelor dispozițiuni ale tratatului, cu greu vor putea fi realizate. Dacă Comisiunea de reparațiuni nu va stabili o măsură, după care să se poată hotărî, cari bilete sunt a se socoti ca emisiuni ulterioare revoluțiunii, cum și cari, ca aflându-se — la datul fixat — în teritorii, ce cad afară de granițele vechii monarhii, scopul avut în vedere nu va fi ajuns. Să sperăm însă, că statele interesate vor interveni la timp, ca chestiunile de cari vorbim să se lămurească suficient.

De încheiere mai observăm, că — în sensul p. 9 — la lichidarea băncii numai acele bilete pot lua parte, cari vor fi prezentate Comisiunii de reparațiuni prin mijlocirea guvernului. Contravaloarea acestor bilete: parte co-răspunzătoare din activul băncii și garanțiile guvernelor austriac și unguresc se remit statului nostru, care e îndatorat la rambursarea biletelor cu monedă națională. Această contravaloare e singura despăgubire, pe care statul român o va primi în schimbul îndatoririlor, ce tratatul de pace i-le impune în scopul regulării chestiunii monetare a fostei monarhii austro-ungare.

*

Cu privire la *moneda divizionară*, art. 190 stabilește deplina libertate de acțiune pe seama statelor formate sau mărite din monarhia au-

stro-ungară, incluziv Ungaria de azi. Statele acestea nu pot exercită nici un fel de recurs, în contra altor state și în nici un caz, pentru moneda divizionară, deținută pe teritoriile lor. În urmare, neimpunându-se nici un obligament și nedându-li-se nici un drept, fiecare stat face, ce crede de bine. Moneda divizionară, adică banii mărunți, poate fi — dacă statele interesate voiesc — rambursate, ori, în caz contrar, poate fi simplu anulată.

III.

Bunurile și proprietățile statului ungar.

Chestiunea bunurilor și proprietăților publice din fostul regat al Ungariei este regulată prin art. 191, care dispune următoarele:

a) Statele formate sau mărite din teritor austro-ungar, au a rescumpără toate bunurile și proprietățile, cari au aparținut guvernului ungar din trecut sau din prezent, și cari se găsesc pe teritoriile lor.

b) La bunurile și proprietățile guvernului ungar din trecut sau din prezent, aparțin: averea fostului regat ungar, partea acestui regat din averea comună a monarhiei, precum și toată averea și domeniile coroanei ale fostei familii domnitoare austro-ungare.

c) Statele numite nu pot ridica nici o pretenșiune asupra bunurilor și proprietăților guvernului ungar, din trecut sau din prezent, situate în afară de teritoriile lor.

d) Valoarea bunurilor și proprietăților primite de diferitele state, cu excepțiunea Ungariei, se va fixa prin Comisiunea de reparațiuni. Aceste valori se trec în debitul statelor rescumpărătoare și în creditul contului de reparațiuni al Ungariei.¹ Din valoarea averilor pu-

¹ Este a se înțelege contul despăgubirilor de războiu, pe cari Ungaria e obligată — în sensul tratatului — să le plătească puterilor aliate și asociate.

blice, ce au a trece, prin rescumpărare, asupra statelor succesoare, se deduce, se subtrage:

1. o sumă proporțională și corăspunzătoare contribuțiilor în bani, pământ sau material, făcute, pentru proprietățile respective, de provincii, comune sau alte autorități locale autonome;

2. aceea parte din datoria negarantată, care corăspunde investirilor făcute în bunurile și proprietățile de rescumpărat.¹

Valorile de dedus resp. de subtras se fixează prin Comisiunea de reparațiuni, după principiile, ce dânsa le va găsi mai juste și mai echitabile.

e) Prin excepțiune dela dispozițiunile din cele precedente, vor fi trecute fără plată:

1. bunurile și proprietățile provinciilor, comunelor și altor instituțiuni locale autonome ale fostei monarhii austro-ungare; Cluj

2. școlile și spitalurile, proprietate a fostei monarhii austro-ungare;

3. cu autorizarea specială a Comisiunii de reparațiuni se vor trece fără plată toate imobiliile și bunurile, cari în trecut au aparținut Bohemiei, Croației - Slavoniei - Dalmației, Bosniei și Hertegovinei, republicelor de Ragusa și Venezia și principatelor episcopale de Trient și Bresanon; toate acestea numai dacă valoarea principală a acestor imobiliti și bunuri constă în suvenirii istorice, legate de dânsese.²

*

¹ La capitalul I. Datoriile publice ale statului ungar am văzut, că datoria garantată se deduce necondiționat din valoarea bunurilor și proprietăților de rescumpărat. Din datoria negarantată se va putea deduce numai partea admisă de Comisiunea de reparațiuni.

² Sunt a se înțelege monumentele istorice.

În înțelesul dispozițiilor articolului citat, statul român e obligat să rescumpere — cu excepțiunile de sub p. e)¹ — toate bunurile și proprietățile de stat, aflătoare pe teritoriul primit din fostul regat ungar. Astfel va rescumpără: domeniile și pădurile statului, căile ferate, întreprinderile, exploatările, edificiile etc., cu un cuvânt tot ce a format avere erarială.

Valoarea de rescumpărare o va stabili Comisiunea de reparațiuni după principii, ce le va stabili singură. Ea nu e legată de nici o normă fixă și poate proceda după plac. Poate lua de bază, dacă voiește, prețul, cu care au figurat, bunurile și proprietățile din chestiune, în inventarul statului ungar; poate însă combina și alte prețuri, luând de bază spesele de construcțiune ale singuraticilor obiecte sau venitul ce-l aduc ele. În ce privește valuta, în care se vor fixa prețurile, Comisiunea de reparațiuni deasemenea are mână liberă. După toate probabilitățile, prețurile se vor stabili conform raporturilor valutare dinainte de războiu și se vor plăti în aur. Or, aceasta o susțin și autorii jugo-slavi, cari s'au ocupat de această chestiune și cari evaluează la patru miliarde sumele, ce Jugo-Slavia va avea să plătească pentru bunurile și proprietățile, ce va primi dela fosta monarhie austro-ungară.

¹ În tratatul cu Austria — art. 208 — se fac aceleași excepțiuni cu una în plus: pădurile ce au aparținut vechiului regat al Poloniei. E curios însă, că la monumentele istorice, ce au a trece fără plată, nu se înșiră Bucovina, unde de asemenea se vor fi găcind astfel de monumente.

Cu greu își va putea da cineva seama, azi, de sarcinile, ce ne vor reveni pentru rescumpărarea bunurilor și proprietăților, trecute asupra noastră dela statul ungar. Să ne gândim numai la cele peste un milion de jugăre de pădure, la domeniile statului cu toate inventarele lor, la minele și exploatările de sare, cărbuni, minerale, la întreprinderi și fabrici, la rețeaua căilor ferate, la mulțimea edificiilor publice și altele și vom înțelege, că avem de a face cu valori foarte considerabile, valori, cari, cu toate deducerile, ce se vor face pentru datoriile garantate și, în parte, și negarantate, totuș vor constitui o sarcină însemnată pentru statul nostru.

Sumele ce le va stabili Comisiunea de reparațiuni, în sarcina noastră, se vor folosi pentru achitarea contului de despăgubiri al Ungariei față de aliați și asociați. Și, cum din aceste despăgubiri se vor împărtași, în prima linie și mai mult, marile puteri, e firesc, că Comisiunea de reparațiuni să procedă cu toată rigoarea la stabilirea prețurilor. Prețurile acestea — în ulfima analiză — nu sunt altceva, decât o contribuție indirectă de războiu, impusă teritoriilor, cari au aparținut Austro-Ungariei.

*

În cele trei capitole precedente am arătat sarcinile financiare de căpetenie, ce ne revin din tratatul de pace cu Ungaria. Astfel ca obligamente fixe și grele, ni se impun:

1. cvota-parte din datoriile garantate;

2. cvota-parte din datoriile negarantate;
 3. rambursarea în monedă națională a
 biletelor băncii Austro-Ungare, aflătoare între
 hotarele țării noastre; și

4. răscumpărarea bunurilor și proprietăților
 statului în suma fixată de Comisiunea de re-
 parațiuni, având a se deduce valorile de sub
 1 și o parte a celor de sub 2.

Fără obligamente materiale fixe, dar to-
 tuși cu îndatoriri morale, dela care, după noi,
 statul nu se poate substra, sunt

1. titlurile împrumuturilor de războiu, de-
 ținute pe teritoriul nostru.

*

Afară de aceste toate, o sarcină pentru
 stat vor mai constitui *pensiunile militare și ci-
 vile* ale celor cari vor fi recunoscuți sau vor
 deveni cetățeni români și față de cari art. 199
 scutește pe guvernul unguresc de ori-ce în-
 datorire. Neputând acești pensioniști să ridice
 nici un fel de pretensiuni față de guvernul
 unguresc, statul nostru va trebui să se îngri-
 jească de soartea lor.

IV.

Chestiunea datoriilor particulare.

Articolul 231 și anexa acestuia tratează chestiunea «datoriilor», pe cari noi, referindu-se ele îndeosebi la cetățenii dintre diferitele state, le-am numit «datorii particulare», spre deosebire de datoriile de stat. Tot cu privire la chestiunea datoriilor particulare conține dispozițiuni și art. 254 din capitolul al VIII-lea al tratatului de pace, capitol care cuprinde dispozițiuni speciale relativ la teritoriile cedate.

Să vedem, care sunt dispozițiunile articolelor amintiți?

Conform art. 231 și a anexei sale, vor fi regulate prin intermedierea oficiilor de verificare și compensare, instituite prin fiecare din părțile contractante, în termen de trei luni dela data notificării, provăzută în alineea e) de mai jos, următoarele categorii de datorii în bani:

1. datoriile exigibile înainte de războiu ale cetățenilor unei puteri contractante, locuitori pe teritoriul acelei puteri, către cetățenii unei puteri inimice, locuitori pe teritoriul acestei puteri;

2. datoriile exigibile în cursul războiului în favorul cetățenilor unei puteri contractante, locuitori pe teritoriul acelei puteri, datorii, cari rezultă din transacțiuni sau contracte, încheiate cu cetățenii unei puteri inimice, locuitori pe

teritoriul acestei puteri, dar a căror executare totală sau parțială a fost suspendată din cauza stărilor de războiu;

3. dobânzile devenite scadente înaintea și în cursul războiului, cuvenite cetățenilor unei puteri contrahente din valori (efecte), emise sau preluate de o putere inamică, presupunând, că această putere față de cetățenii săi sau față de neutrii, nu a suspendat, în cursul războiului, plățirea dobânzilor din chestiune, și

4. capitalurile rambursabile înaintea și în cursul războiului, cuvenite cetățenilor unei puteri contrahente din valori (efecte), emise de o putere inamică, presupunând, că aceasta putere, față de cetățenii săi sau față de neutrii, nu a suspendat, în cursul războiului, rambursarea capitalurilor din chestiune.

Cu privire la dobânzile sau capitalurile, plățibile pentru valori (efecte), emise sau preluate de guvernul fostei monarhii austro-ungare, suma ce ar fi creditată sau plătită prin Ungaria, nu poate trece peste dobânzile și capitalurile, ce îi revin, în sensul dispozițiilor referitoare la datoriile publice ale statului ungar și a principiilor, satorite de Comisiunea de reparațiuni.

Sumele, produse din lichidarea bunurilor, drepturilor și intereselor inimice¹), vor fi socotite în moneda și cu cursul, satorite mai jos sub *d*) prin oficiile de verificare și compensare, după normele stabilite.

¹ Chestiunea bunurilor, drepturilor și intereselor particulare din țările inimice e rezolvită prin art. 232 și 233 și prin anexa acestora din tratatul de pace.

Operațiunile, statorite în cele precedente, vor fi efectuate după următoarele norme:

a) dela întrarea în vigoare a tratatului, fiecare din părțile contractante, va interzice orice plată, acceptare de plăți și, în general, orice comunicare între părțile interesate, relativ la regularea ziselor datorii, întrucât nu s'ar face prin intermedierea oficiilor de verificare și compensare;

b) fiecare din părțile contractante rămâne responsabilă pentru plățile ce le-ar face cetățenii lor, în contul astorfel de datorii; excepțiune se admite, când debitorul, înainte de războiu, a fost în faliment, nesolvent sau și-a anunțat încetarea plăților, ori când e vorba de datoria unei societăți, a cărei afaceri au fost lichidate în cursul războiului, în sensul legislațiunii excepționale de războiu;

c) sumele datorate cetățenilor unei puteri contractante de cetățenii unei puteri inimice, vor fi trecute în debitul oficiului de verificare și compensare al țării debitoare și vor fi plătite creditorilor prin oficiul de verificare și compensare al țării creditoare;

d) datoriile vor fi plătite sau creditate în moneda puterilor aliate și asociate, cari sunt interesate; dacă datoriile ar trebui regulate în altă monedă, ele vor trebui plătite sau creditate în moneda puterilor aliate și asociate interesate; calcularea se va face după cursul dinainte de războiu.

Pentru aplicarea dispozițiunii din urmă, se va considera, că cursul dinainte de războiu

este egal cu cursul transmisiunilor telegrafice a puterilor aliate și asociate interesate, în decursul lunii, ce a precedat deschiderii ostilităților, între zisa putere aliată sau asociată și Austro-Ungaria.

Dacă s'ar fi stipulat, prin contract, un curs fix, pentru calcularea monedei despre care sună datoria în moneda puterii aliate sau asociate, atunci dispozițiunea de mai sus, relativ la curs, nu va putea fi aplicată.

În ce privește Polonia și Ceho-Slovacia, state de nou create, moneda și cursul, în care vor fi creditate respective plătite datoriile, vor fi fixate prin Comisiunea de reparațiuni, întrucât statele interesate nu ar ajunge la un acord prealabil în privința chestiunilor respective.

e) Dispozițiunile de până aici, numai în acel caz se vor aplica între Ungaria și oricare dintre puterile aliate și asociate, dacă în termen de o lună, dela depunerea ratificării tratatului de pace de către puterea interesată, Ungaria primește aviz relativ la această împrejurare dela puterea aliată sau asociată din chestiune și

f) puterile aliate și asociate, cari au aderat la prezentele dispozițiuni, vor putea conveni între ele, de a le aplica la cetățenii lor respectivi, stabiliți pe teritoriile lor, în ce privește raporturile între acești cetățeni și cetățenii unguri. În cazul acesta plățile efectuându-se prin aplicarea dispozițiunilor prezente, vor fi regulate între oficiile de verificare și compensare aliate și asociate interesate.

Aceste sunt dispozițiunile art. 231, relativ la datorii. În legătură cu aceste dispozițiuni, cităm și art. 254, care stabilește, că, cu excepțiunea p. *d*) din art. 231, dispozițiunile citate în cele precedente nu se pot aplica la datoriile dintre cetățenii unguri și foști cetățeni ai vechei Ungarii. Sub rezerva dispozițiilor speciale — zice art. 254 — prevăzute în p. *d*) din art. 231, dispozițiuni relativ la statele de nou create, datoriile dintre cetățenii unguri și foștii cetățeni ai vechii Ungarii, vor fi plătite în moneda, care va avea curs legal, pe timpul plății, în statul în care cetățeanul vechii Ungarii a devenit cetățean. Etalonul de schimb, ce se va aplica pentru regularea datoriilor, va fi media cursului cotate la bursa din Geneva în cele două luni, ce au precedat zilei de 1 Noembrie 1918.

*

Chestiunea datoriilor particulare din fosta monarhie austro-ungară este de cea mai mare însemnătate. Ea devine însă, în urma transferărilor teritoriale, cât se poate de dificilă și complicată. Rezolvirea acestei chestiuni pretinde un tratament excepțional de prevăzător, ce trebuie să țină seamă de complexul întregi probleme financiare și monetare, moștenită din monarhia habsburgică.

După raporturile dintre cetățeni, datoriile particulare se pot clasa în două grupe mari: datorii dintre cetățenii țării, adică «datorii interne» și datorii între cetățenii țării și cetățenii altor state, adică «datorii externe». Fostele

datorii interne ale Ungariei, încât privește teritoriile ce le-am succedat și având în vedere dispozițiunile art. 254, le putem distinge în următoarele categorii :

1. datorii interne, între foștii cetățeni ungari, deveniți cetățeni români;

2. datorii între cetățenii deveniți români și între cetățenii Ungariei și

3. datorii între cetățenii deveniți români și între cetățenii celorlalte state succesoare sau formate din teritor ungar.

Ca datorii externe ar rămânea, după cât putem distinge noi lucrurile, datoriile dintre cetățenii deveniți români și cetățenii statelor, ce cad afară de teritoriile fostei monarhii austro-ungare.

Revenind la cele trei categorii din fostele datorii interne, observăm că cele de sub p. 1., adică datoriile dintre cetățeni ungari, deveniți cetățeni români, nu cad în prevederile tratatului. Chestiunea acestor datorii este o chestiune internă a statului nostru, care se va rezolvi din prilejul unificării sistemului monetar. Pentru datoriile de sub p. 3., adică datoriile dintre cetățenii teritoriilor cedate altor state, excepție făcând Ungaria, nu am găsit dispozițiuni precise. Chestiunea acestor datorii va trebui regulată prin convențiuni speciale între statele interesate, pe baza normelor și principiilor depuse în tratatul de pace.

Cad însă în prevederile art. 254 datoriile de sub p. 2., adică datoriile dintre cetățenii deveniți români și cetățenii Ungariei. Aceasta este cea mai însemnată și mai mare categorie

de datorii. Datoriile din chestiune vor trebui plătite în monedă română și după raportul de cursuri, cari erau la bursa din Geneva în cele două luni, ce au premers revoluțiunii, adecă înainte de 1 Noemvrie 1918. — După informațiunile ce am putut culege, cursul coroanei în Elveția în Septemvrie și Octomvrie 1918 a variat între 37·70 46·50 frcs. In mediu deci 42·10 frcs. Nu am putut află, cum a fost cotat leul românesc în acest interval de timp. Presupunând însă că a fost egal cu lira italiană, am aveà un curs, care a variat între 60 — 77·80, deci în mediu 68·90 frcs. Ar urmà din acestea, că raportul între coroană și leu, pe baza cursurilor din Elveția, ar fi 100 cor. 61 lei. — Pe baza acestui raport ar aveà deci să se reguleze datoriile în valută de coroane dintre cetățenii noștri deveniți cetățeni români și cetățeni Ungariei. Pentru 100 cor. datorie ar aveà să se plătească 61 de lei. — Natural, pentru cazul când în Septemvrie și Noemvrie 1918, cursul leului în Geneva ar fi fost mai redus decât al lirei italiene, ceea ce este foarte probabil, raportul va crește în favorul valuteilor de coroane. Observăm, că de prezent și coroana și leul sunt foarte scăzute în Elveția. Raportul însă este neasemănat în detrimentul coroanei, care abià mai notează două centime.

Datoriile externe, înțelegem datoriile dintre cetățenii deveniți români și între cetățenii statelor ce cad afară de teritorul fostei monarchii, se vor regulă în înțelesul art. 231, citat în cele precedente. E drept, că nu se spune explicit nicăiri, că e vorba de acest soiu de

datorii. Rezultă însă aceasta din mai multe împrejurări. Astfel prin art. 254 sunt regulate datoriile dintre foști cetățeni ai Ungariei, deci fostele datorii interne. În art. 231 se vorbește numai de datoriile «puterii inamice» și numai de datoriile exigibile înainte de războiu sau de cele exigibile în cursul războiului, dar — acestea din urmă — provenite din transacțiuni și contracte, a căror executare totală sau parțială a fost zădărnicită de starea de războiu. Nu pot fi deci decât datorii în raport cu străinătatea.

Examinând mai de aproape cele patru categorii de sub pp. 1—4 ale acestor datorii, vedem, că la cele de sub p. 1., cetățenii străini sunt debitori, la cele de sub p. 2 ei sunt creditori, iar la pp. 3 și 4 cetățenii străini deosemena sunt creditori. —

Toate categoriile acestor datorii sunt datorii ante bellum, pe care tratatul — amăsurat principiilor fixate și pentru datoriile statului — le rezolvă pe baza raporturilor valutare dinainte de războiu. — Punctul *d)* din cele precedente stabilește, că datoriile au să fie plătite în moneda statului aliat și asociat, interesat, și pe baza cursului din luna ce a premers începerii ostilităților, adică Iulie 1914. O singură excepție este admisă și anume, când prin contract s'ar fi statorit ca bază de schimb un alt curs fix.

Cursurile în 1914 erau aproape față de toate statele al pari. Deci dacă cineva ar avea o datorie de 100.000 cor. către un creditor francez, va trebui să-i plătească azi 105.000

frcs. francezi. Pentru aceeași sumă însă în fa-
vorul Londrei, va trebui să se plătească cca
5000 livre. In schimb și debitorul francez sau
englez va trebui să plătească pentru o datorie
de 100.000 cor. aceeaș sumă în franci fran-
cezi sau livre sterlinge. — Dar pe când pentru
aceștia, îndatorirea impusă de tratat nu im-
plică nici o sarcină deosebită, pe atunci pen-
tru debitorii fostei Ungarii, cu raporturile va-
lutare de acum, sarcina impusă poate aduce
o ruină completă. Să ne gândim numai câte
jertfe se cer acum, ca să procuri franci fran-
cezi, lire italiene sau livre șterlinge.¹

Pentru cele două state, create de nou,
Polonia și Ceho-Slovachia, care nu au monedă
proprie, respective n'au avut curs de schimb
în 1914, Comisiunea de reparațiuni va fixa
etaloane potrivite. Desigur acestea vor fi e-
chivalente cu cursurile monedelor naționale
din celelalte state succesoare monarhiei au-
stroungare. Cursurile, ce se vor fixa vor trebui
să țină seamă și de devaluarea monedelor na-
ționale în restimpul din Aug. 1914 până în
Nov. 1918, căci pe baza lor se vor regulă
atât datoriile dinainte de războiu, cât și cele
dintre foștii cetățeni austro-ungari.

¹ Guvernul austriac în unul din rapoartele sale, adre-
sate Conferinței de pace, protestează contra acestei dispozi-
țiuni, identică cu cea din tratatul cu Ungaria. El arată că, pe
baza cursurilor fixate prin tratat, dacă debitorilor austriaci nu
li se vor da termene lungi de plată, aceștia vor fi complet rui-
nați. Protestează și contra cursului cu care snt a se regula
datoriile dintre foștii cetățeni austro-ungari și dovedește cu
cifre, că, având Austria un sald debitor față de celelalte state
mărite și formată din monarhia habsburgică, ea nu va putea
satisface și toate instituțiunile ei economice și financiare sunt
amenințate de un mare faliment.

Regularea datoriilor — cu excepțiunea cazurilor numite în p. b) din cele precedente — se poate face numai prin mijlocirea Oficiilor de verificare și compensare,¹ a căror funcționare e normată în anexa art. 231, și prin care se dispune, că fiecare din părțile contractante are să institue un astfel de oficiu. Părțile pot institui, pe teritoriile lor, și mai multe oficii, dar, în raporturile cu celelalte părți contractante, tratează numai unul singur, oficiul central. În curs de șase luni dela activarea oficiilor, creditorii au a-și anunța pretensiunile lor, împreună cu datele și actele ce se cer. Oficiul creditor comunică oficiului debitor creanțele, ce i s'au anunțat. Oficiul debitor avizează dacă recunoaște sau nu creanțele, ce i s'au comunicat. Cu suma celor recunoscute îl creditează, iar relativ la sumele contestate îi comunică cauzele contestării. Dacă, în curs de 3 luni, oficiul debitor nu dă nici un răspuns, privitor la creanțele, ce i s'au comunicat, acestea se consideră de recunoscute. Oficiul creditor plătește creditorilor sumele recunoscute, din avansuri primite dela stat, reținând o cvotă oarecare pentru rizic, spese și comision. Cine anunță fără drept o creanță, care se contestează, tot asemenea și cine contestă fără temei o creanță, va plăti o pedeapsă de 5% dela suma anunțată respective contestată. Oficiile se socotesc între sine la sfârșitul fiecărei luni. Saldul debitor e a se achită în termen

¹ Intre Franța și Germania oficiile de verificare și compensare, stabilite prin tratatul dela Versailles, și-au început deja lucrările.

de 8 zile prin statul respectiv, care își încasează pretensiunile dela părțile obligate. Chestiunile contraversate, încât nu se pot aplana prin oficiile interesate, se transmit unui arbitriu. Se pot însă, la cererea oficiului creditor, să se transpună și autorităților judiciare dela domiciliul debitorului. Cauzele decise prin arbitru sau autoritățile judiciare se încasează prin oficiile creditoare, ca și cum ar fi fost recunoscute de oficiile debitoare. Dacă un oficiu creditor ar refuză să primească anunțarea unei creanțe, acel oficiu e obligat să elibereze creditorului un certificat despre suma creanței, pe baza căruia să poată validă interesele sale prin vre-o autoritate judecătorească sau alt mod legal. Datoriile, întrucât între guvernele interesate nu s'au convenit dispozițiuni speciale, se fructifică sub următoarele condițiuni: nu se socotesc interese după dividende, dobânzi sau alte asemenea venituri periodice; dobânda va fi de 5%, afară de cazul, când creditorul, prin stipulațiuni fixe, sau prin uz are drept la altă dobândă; dobânzile se socotesc dela declararea războiului respective, încât au devenit scadente în cursul războiului, dela scadență până la ziua când se creditează oficiului creditor.

Tot prin mijlocirea oficiilor de verificare și compensare și în moneda și cu cursul fixat pentru datoriile externe, se încasează și sumele provenite din lichidarea bunurilor, drepturilor și intereselor particulare din țările inimice.

